

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Első félév.

Kolozsvár, április' 9kén, 1841.

15. szám.

Tartalom: Töredékek egy magyar utazónó' emlékkönyvéből, (P.) 113. l. Viszhang Vándorhoz, (Szentkirályi) 119. l.

Töredékek egy magyar utazónó' emlékkönyvéből.

(Folytatás.)

Elrándulás Nápoly' környékére. — Felmenet a' Vesuviusra.

Nem lévén éppen olly nagy hőség, mint szokott rendszerint lenni, elhatároztuk magunkban, hogy még az nap Bajae-ra menyünk lóháton. Az én lovam egy szép kis tüzes calabriai fekete mén volt, melly vastag nyakát melléhez szegezvén büszkén daczogott 's lábait úgy verte a' földhöz, hogy a' kövezet szikrázott patkói után.

A' városból alig kijöve midjárt a' Riviera di Chiaja' végén van a' Virgilius' sirja; a' felette zöldellett babérfa, mellyet Petrarca ültetett volt, kiszáradt; hanem más parasita növények kapaszkodtak a' nagy költő' emlékére fel.

A' sirtól visszatérve — a' Posilippo barlangon kellett átmennünk. Ez a' Posilippo hegyen van átvágva*. Szívszorongatást éreztem, midőn éppen a' déli fényben ragyogó 's elevenítő nap alól egyszerre ezen földalatti éji lámpákkal világított folyosóba béléptem. A' barlang' bemenetelét egy kápolna szenteli meg. Közepé' táján a' boltozatba két kerek lyuk van kivágva,

* Ezen barlang' hosszúsága 2316, szélessége 22, magassága — a' hol legnagyobb — 89 angol láb. Strabo, Seneca, Plinius mind említik ezt a' földalatti utat.

hogy a' világ és levegő bébathasson. Az egymást bizonyos rendben követő 's egymással találkozó terhhordó nehéz szekerek', kocsik', lóhátságok', gyalogosok' hosszú sora, a' csüngő lámpák' perspectivisch elvesző, csillámló bús világlólással; az egymásba szinte beléütöző kocsisok' „vigyázz!“ kiáltása; a' barlang' oldalai mellett magokat megvonó koldusok' visító kéresei: e' csudálatos jelenetnek egészen játékszíni hatást adtak; de én keveset gyönyörködhettem benne, mert lóháton lévén, magamnak kellett magamra ügyelni, hogy soromat megtartsam, valamibe ne ütközsem, társaimat el ne veszesszem; 's mindez elég gondot adott egyszerre.

A' barlangból kiérve, Nápoly' környéke bájoszó szép. E' classicus földön minden lépésre a' Virgilius' Aeneis-ében említett helyekre akadunk. Nagyon érdeklő 's még büszkeséggel is eltöltő azon földet tapodni, mellyet a' lelkes költő' méltónak tartott arra, hogy oda isteneit és nympháit lehozza. A' költő' halhatatlan regéi előttünk itt megvalósulnak; mi meghonosodunk és megbarátkozunk itt a' képzelet' azon szüleményeivel, mellyeket egykor gyerekkorunkban csak hidegen bámolni tanultunk meg. — Ha volt valami, a' mi ezen bájoszó természet' szemlélésében illusionkat rontotta; azon elmecevészett puja pálmafák voltak, mellyek imitt amott a' többi fák felébe kívánván emelkedni, eszünkbe jutattják, hogy olly anyaföldnek sugárleányai, mellyet a' nap hőbb szeretettel ölel mint ezt.

Nisida sziget mellett haladtunk el; ezt hajdan Nesisnek nevezték, 's Marcus Brutusnak volt ott egy Villája, hol most a' szép nagy lazzeretto áll. — Pozzuoli-ra jutván, megnéztük a' Jupiter Serapis napnak szentelt templom' maradványait; most csak három oszlop áll fenn belőle. Ezek egészen egy egy darab márványból (cipollino) kifaragvák 's 42 láb magasságuk. A' tenger ellepte a' templom' földzetét, melly mozaikkal kirakva, 's az oszlopokról úgy látszik, hogy előbb földingás által lejobb volt sülyesztve; mert az oszlopok a' földzet felett 12 lábnyira minden hiba nélküliek; azon magasságig hiheőleg porondba lévén sülyedve, 's a' bészakadott templom' többi romjaival körül véve, a' víztől oltalmazva maradtak; azon feljül 9 lábnyira meg vannak evődve — a' magokat befuró hiválve nemü lithodomus nevezetü tengeri csigák által, millyenek a' körül fekvő tengerben most is léteznek. E' szerint ezen résznek sokáig vízben kellett állnia, 's most abból újra ki lévén emelkedve; ezt egy második földingásnak kellett cselekednie; mert a' mint más helyeken a' partról látszik, a' tenger maga régi irányában megmaradt. — Ez a' Lyell' véleménye. — Innen csóvaakkal mentünk megnézni a' cumae-iak által épített töltést, mellyhez Caligula egy hajókból álló hidat toldott. Jobbra maradt Monte Nuovo hegy, melly 1538-ban vulkannemü kitörés által formálódott. — A' Lucrinus tónál kiszállottunk. Ehhez közel fekszik az Avernus' tava, az Aeneis-ben leirt Tartarus, mellyből olyan kénkő gőzök fejlődtek ki, hogy a' felette repülő madár halva hullott belé; még most is nehéz szagok emelkednek ki belőle, de többé nem olly hathatóságok. Szélén egy templom' maradványai láthatók, mellyről azt mondják, hogy Pluto- 's Proserpinának volt szentelve. — Innen egy olaj-, babér- és narancsfákkal béárnyékolat kies. ösvényen jutottunk az úgy nevezett cumae-i Sibylla' barlangjához; er-

ről azt teszik fel, hogy a' Virgilius' Tartarusától a' Cocytus-, Acheron-, Styx- és Elysi-umhoz vezetett. Itt a' barlang körül mindig néhány rest lazaroni henyél, kik a' jövőket lesik, hogy a' barlangba bévigyék, 's azokkal alkudoznak mindenképpen, egymással pedig czivakodnak, hogy mellyik legyen a' nyertes. Mig ez a' czigányos alkudozás velünk tartott — mellyből lehetetlen volt legkevesebbet is értenem, úgy hadartak, úgy visítottak, nyelvök úgy pergett, hogy beszédeikből egy szót sem tudtam tisztán kivenni — egy jó izmos lazaroni hirtelen térdig csak feltűrődött, engem derékban megragadott, hátára ültetett, szájába égő szövétneket fogott, 's négy kézláb velem együtt bémászott a' barlangba. Engem olly bámulás fogott el, hogy alig tudtam mi történik velem. Ez végett vetett minden további tanácskozásnak, alkudozásnak; több társaim is követték példámat, mellyet, igaz, akaratom ellen adtam. A' barlang három szobáskából áll és Sibylla' férdőjének nevezetik, a' földzet mozaikkal kirakva 's most térdig érő vízzel tele. Valami szép vagy nevezetes látni valók benne nem volt. Nagy kaczagás közt kijöven a' barlangból, vívőink hátukról leszállítottak, megrázták magukat a' víztől, kinyujtozódtak 's hatalmas hangon kezdték béröket tőlünk kérni. Mi Mariana Stake-at elővévén felkerestük, ezen takarékos gazdasszony mennyit határoz elegendőnek. Mihelyt a' könyvet kezeink közt meglátták, szidni kezdték Mariana Starke-at. „Bár jöne vissza közikbe, megtanítanak emberségre; anynyi becsületes szegény ördögöt megroutani! Minekelőtte az a' maladetto könyv' kijött volna, minden látogató annyit fizetett, mennyiben meg tudott egyezni, vagy a' mennyit akart, 's az angol uraknak volt is pénzök; de most akár van zsebében tele erszény, akár nincs: minden utazni akar; 's még a' Signore mylord sem szégyelli fillérezni.“ — „Mi nem vagyunk mylordok; men-

jetek dolgotokra.“ — Alig tudtuk őket nyakunkról lerázni. Csak ismét csónakunkba ülve menekedtünk meg tőlök. — A' Nero' Villája előtt kiszállván, a' gőzferedőket megnéztük; a' víz olyan meleg, hogy két minutum alatt a' tojás meg fő benne. — Csónakkal mentünk Bajae-ig; ott a' legelső érdekes tárgy a' Venus genitrix' temploma; ezen szép rom' külseje nyolczszegű, 's belseje kerek. Közél áll ehhez a' Mercurius' és bajae-i Diana' temploma. Az első egy kerek, még szinte teljes épségben levő építmény, mellynek boltozatjában a' Pantheonéhoz hasonló nyílása van. Megint csónakunkhoz folyamodván elhagytuk a' Marius' Villáját; Bauli-ban kiszállottunk, 's felmentünk a' Lucullus' Villájába. Itt fogadta el Nero az anyját Agrippinát, midőn meg akarta öletni. A' domb' tetejéről a' kinézés nagyon szép; a' hajdani kikötőre, a' mare morto, Virgilius szerint styx-i tóra, 's ennek partjain fekvő Elysium' mezejére terjed ki, hol az oda hagyott Dido olly keservesen sétálgatott. Mintha mind láttam volna szegényt, hitetlenétől elfordulni. Az egész Aeneis-ben ezen történet érdeklette leginkább asszonyi szívemet. — Mindig irtóztam a' Didone abandonata' szerepétől. Dido' keserves esetén elmélkedve, a' dombon lelejtettünk, 's a' cento Camerelle-t megnéztük, mellyekről úgy vélekednek, hogy börtönök voltak; a' földalatti folyosókba égő szövétékekkel kellett bémennünk. — Vissza térvén Marina di Bauliba, ott egy kettős rendben épült columbario-t tekintettünk meg, 's az úgy nevezett Agrippina' temetkezőjét, mellyet a' Cicero-ne az ide jövő idegeneknek ezen szókkal szokott mutatni: „Ecco la tomba della grande Agrippina!“ — Ez a' nagy Agrippina' temetkezője! * —

Pozzuoli-ba vissza érvén, lovainkat paran-

* Ez hihetőleg egy a' Villájában levő színház' folyosója volt, mert Tacitus szerint titokban temettetett el, 's a' hely, mellyben tetemei nyugszanak, ismeretlen.

csoltuk elé, 's míg előállítottak, az alatt az amphitheatrum' szemlélésére mentünk. Ezen építmény is, ámbár jobb állapotban maradt fenn a' többinél, sokat szenvedett a' földingástól. Alakja ovalis és két emeletű; arenaja 190 láb hosszúságú, 's 130 láb szélességű. Falai nagy faragott kövekből vannak építve 's 40,000 nézőt foglalhattak bé magokba.

Cumae-ra mentünkben ismét a' Posilippo-barlangon kellett áthaladnunk. Egy farka Cicero-ne kínálkozott, hogy elkísérjen az egy mért földnyire fekvő Solfatara-hoz, 's megmutassa a' gyárat, hol vulkánemü anyagból timsót, gáliczot és szalamiát (Ammoniak) készítenek, de mi magunkat csupán mulatni 's gyönyörködtetni kívánván, mind egyszerre felszólánk: Nem, nem szükséges; elmenyünk magunkra. Micsoda gondolat? Csak képzeté is elől minden poesist. Ezen classicus földön, hol hajdan istenek és nymphák futkostak a' narancs- és babérlugosokban; hol a' tövis helyett aloe terem, melly ritka virágát száz esztendő alatt csak egyszer mutatja; hol az ég olly derült, olly kék, a' nap égő aranykerületében olly diadalmason süt, a' hold tündöklőbb, mint északi éghajlat alatt a' déli nap; hol éjszaka lámpás bogarak csillámlanak briliánt füzérekben az illatozó bokrokon; hol mindig szemeink előtt látjuk a' Vesuviust, melly lángoló 's szikrázó torkán ünnepélyesen önti ki a' műhelyeiben egybeolvasztott égő lávát! Ott menjünk mi egy rideg gyárat megnézni? — Ez jó, hasznos, kívánatos és szép is a' hideg halvány északi éghajlat alatt. Ott virágozzék a' műipar; ott helye van annak. — De itt, hol a' természet örökös virításban van; hol a' szép eget csak látni, a' léget beszívni kell hogy boldogok legyünk; hol az élet' sokaságát minden porusinkon kitörni érezzük; hol az emberi iparra majd semmi szükség sincs; hol az emberi mű csak úgy válik ékességgé, ha az idő veszélyes kezével lerontotta, 's a' multnak poesisába bé-

burkolta — itt! — Így szólánk elragadtatásunk közt, 's minden unalmas vezető nélkül igazán orrunk után indulánk el.

Ütközben egy csoport emberre találtunk, kik az utak' igazításán dolgoztak. Mindnyájan egyformán sárga réklibe voltak öltözve, 's komor vadság, nyomoruság nézett ki szemeikből. Nékünk ez feltetszett. Lehetetlen, hogy ez a földnepe legyen; úgy sem néznek ki, mintha rendes katonák volnának, ezen csudálatos rüt öltözetnek lehetetlen egyeuruhának lenni. Valljon miféle emberek? Nagyon kíváncsi valék megtudni, 's a' legelső nem úgy öltözött embert, kivel találkoztunk, megszólítam: „Kérem az urat, mondja meg nékem, kik ezek, kik itt dolgoznak?“ — „Ezek gályarabok; nem látja Ön, hogy vonczolják magok után a' lánczot?“ — Ezt hallva, hideg borzadás futotta el hátamat; akaratom ellen is hátrább vonultam, mintha féltem volna ennyi megtestesült vétekek közel surlódásba jöni. O szép föld! a' vétek, 's az azt szűsítő 's aztán büntető önkény itt is elhatalmazott.

A' Villa Cicerone-tól Arco felice-ig vezető utról a' kinézés kiterjed az Avernus' partjaira, a' Monte Nuovo-, Proserpinának és Plutónak szentelt templomra, Lucrinus' tavára, Bajac, Misenum- és Capria-ra. — Az Arco felice, Cumae' kapuja volt, 's tetejeről tiszta napfényben láthatók a' Circello földnyelv, Ischia, Ponza 's Vandotina szigetek. Ezen utolsó, a' hajdani Pandataria, hova Julia, az Augustus' leánya volt számüzve. — Az Arco felicehez közel a' Via Domitiana' maradványait láthatni; jobbra rom áll, mellyet oriasok' templomának neveznek a' falai között talált colossalis szobrokról. Innen felmentünk a' felette levő szirtre, hol Virgilius szerint Daedalus Creta-ból elrepülve leereszkedett, 's szárnyait Apollonak szentelve, annak emlékére templomot emelt. A' szirtől délre az Acheront lehet látni; északra a' Torre di Patria-t — a' hajdani Linternum mellett, hova Scipio, az Africanus magát megvonta 's meg is halt.

Hosszas tanácskozás után meghatároztuk, hogy az nap még a' Grotto di Cane-hoz menjünk. Ezen barlang az Agnao tó mellett, melly egy kialutt tűzokádó hegynek cratere, fekszik; oda érvén, Cicerone-nk bőven, czifrán és egész lelkesedéssel mondá el: hogy a' barlang' szája-

ból, melly kis faajtóval volt bérekesztve, milyen öldöklő gőzölgések jönnek ki, ember bé nem mehet, a' világ benne ki alszik és a' pisztoly el nem sül; 's kivált a' kis kutyanemnek millyen halalos. — Ezután a' barlang' ajtaját ő kinyitván, mi fejünket beütöttük, de kedvetlen meleg kénkő gőz csapott meg; az égő szövetneket bétartottuk, 's az elalutt; a' pisztoly nem sült el. Ez alatt egy fiucska két kis hitvány, elszigorodott, rongyos kutyát nyakoknál fogva hónya alá szoritva futva hozott. Szegény kis kutyák! szólék fel. „O Excellenza, semmi; már megszokták, még szeretik; azután mindjárt fris vízbe ütjük, felélednek 's még egészségökre szolgál.“ Kiváncsiságom már szinte győzött. A' Cicerone az irtózástól előre reszkető kis kutyát már bé is akará taszigálni a' barlangba, de mi a' szegény állatocska' szorongását látva nem engedhettük meg ezen kegyetlen kísérletet; min a' Cicerone éppen nem örült, tartván attól, hogy az elmaradt jelenet' remélett díja a' neki szánt ajándékokból vonatik ki.

Más nap jókor felkészülődttünk; én nagyon nyughatatlankodtam, hogy már induljunk, mert a' Vesuvius-ra felmenetel gyereki régi vágyaimnak egyike volt, 's ezen vágyat az ért kor sem tudta bennem lecsillapítani. Hányszor láttam gyereki álmaimban a' tűzokádó Vesuviust! * Nem tudom miért, mindig különös vágyódást éreztem magamban a' hegyekre felmászni 's onnan lenézni. Hányszor mondám jó apámnak, midőn gyerekes terveimet elébe terjeszém: „aztán édes apám a' Vesuviusra is felmenyünk!“ — Most jelen vala a' várt pillantat; de a' ki bo-

* A' Vesuvius' historiaja említést érdemlő; mert ha említetik is a' régi historiában, hogy cratere lakhelyül szolgált több, magokat oda megvont római katonáknak; a keresztény aera' első századáig nem tudatik, hogy maga — a' Vesuvius — lángokat hányt volna ki. De ezen század' 79-dik évében több csekély földingások után olly iszonyatosan tört ki, mellynek következtében livájival Herculaniomot és Pompejít egészen elhorítottá, 's az óta alig tölt el egy század, melly hasonnemű eset' tanúja ne volt volna. Ez kivétel a' több, ismert tűzokádó hegyek' adatjaitól, mellyek a' historia' legregibb szakáiban már mint tűzokádó hegyek említettek, 's mai napig is azok, vagy könnyen lehet után nyomozni, hogy azok voltak.

hős kívánságimon olly engedékenyen nevetett, nem volt többé, 's én se' valék többé a' vigkaczagó gyermek, vágyam még is megmaradt maga elevenségében, 's most is igazan gyermeki örömtől döhögő szívvel mondam: „Készen vagyok, menjünk a' Vesuviusra!”

Resina-ig szekeren mentünk; ez kis falucska, hol lovak, szamarak, vezetők mind készen várják a' jövőt. Tudakozódtunk a' híres Salvatore iránt, mert őt kívántuk vezetőnknek. Egy jó forma ember felszólalt: „Az öreg már felment egy más társasággal, de nem is jár többé rendesen fel; hanem én a' fia vagyok 's felvezetem uraságtokat.“ — „Az én szamaram a' jobbik, üljön erre Eccellenza.“ — „Nem; erre, erre“, kiáltott vagy tíz más. — „Nem szégyelled-e hitvány gebédet dicsérni.“ — „A' tiéd hitvány.“ — Ezen czivódások közt hajba kerekedtek; mi az alatt a' legközelebb álló gebékre felültünk 's indulni ügyekezttünk, de még a' hátokról is szinte lezibáltak; sok láрма közt csak ugyan elindultunk. A' velünk jövők csufolták a' hátra maradtakat, azok pedig minket szitkokkal illetve, 's öklökkel fenyegetve kísértek. Salvatore' fia, a' vezetőnk közibe csapott, 's úgy széledtek el. De eszünkbe jutott, hogy utaravalónkat a' szekérben felejtettük; újra meg kellett állanunk, 's ismét elkezdődött a' perlekedés, hogy mellyik szaladjon utána. Végre renthe jöttünk 's megindultunk. Az ösveny Vesuvius' alján vezetett fel a' Remeteházhoz, hol a' Vesuvius' remetéje lakik, 's melly inkább vendéglő; nem tértünk bé hozzája, mert egy más, lármás társaság már meg előzőtt volt. Ezentul lovainkat még egy felórácskaig használtuk; tovább minden vegetatio megszűnt; a' hegy mint egy roppant homokhalom úgy nézett ki. Lovainkat innen visszaküldvén a' remeteházhoz meghagytuk, hogy est felé velök készen várjanak. Magamat elég erősnek vélvén, egy kemény pálczára támaszkodva gyalog indultam feljebb. A' nap déli egész hevében sütött; lábaim térdig süllyedtek az átmelegedett vulkánemü homokba; a' mint egy lépést bajjal felkapaszkodtam, kettőt hátra csuszam; a' pálczát nem tudtam használni, mert a' hogy magam előtt a' homokba bészúrtam, kivonni többé képes nem voltam. A' vezető derekamat egy szíjjal által övezvén, annál fogva

vonzolgotott felfelé, de én úgy elállottam, hogy magamon éppen semmit sem tudtam segíteni; így sem mehettem 's egészen elkieseredve leereszkedtem a' földre. „Lehetetlen! nem mehetek tovább — még egy lépést sem tudok tenni — a' meleg megöl — kérek egy cseppvizet.“ — „Eccellenza! pazienza,“ mondá vezetőm. „Nem olyan könnyű dolog a' Vesuviusra felmenni; igen mohón fogott neki; chi va piano, va sano.“ — N. N. félig elolvadva elért. „Mi dolog, mi történt? Mondám úgy-e, hogy Ön nem győzi el 's brancard-t * fogadjunk.“ — Én szinte sirva: „O! mi tevő legyek; lehetetlen hogy tovább menjek, 's látnom kell a' Vesuvius' tejet.“ — Az utaravalónkat hozó embert N. visszaküldé egy brancard után; mi megérkeztéig leültünk, de legkisebb árnyékot sem találhattunk, hova magunkat megvonhassuk 's a' nap' égető leve igazán kínzó volt. Én egészen megszontyolodva mint egy bűnös úgy ültem, nagyon szégyelve, hogy gondolat an makacskodásommal a' velem levőket olly ok nélkül szenvedtetem. Végre örömmel láttuk, mint érkezik nyolcz ember a' várt brancard-al; erre engemet rá ültettek 's fejük felibe felemelve vitt négy ember, menés közt kettőnként változván a' nélkül, hogy csak még is álltak volna. Nekem úgy tetszett, ingó ülésemen az ég és föld közt lebegek; alig mertem szuszogni; a' meredek hegy' alja mintha eltűnt volna alattam; szemeim a' nap' sugarától ragyogó Nápolyt, 's azontúl a' kék éggel egybe olvadó tengert látták; elragadtatásom teljes lett, ha annak látása nem zavarta volna, hogy az engem vivők sűrűen törölgetik fáradtságtól verejtékező homlokaikat. Hijában okoskodtam magamban, hogy ha engemet nem, mást vinnének, ez keresetmódjok, még meg is ajándékozom őket: rám nézve mindig lealázó kedvetlen érzés volt, mások' fáradtsága után jutni ahhoz, mit a' körülöttem levők mind megtudnak magok tenni, bár mi legyen is az.

Elértük a' crater' alján levő kistérséget — letelepedésünk' helyét. — 'S ott állék most az olly rég, olly hön ohajtott ponton. Szemeim,

* Ez kényelmes bőrös karszék, mellyhez lábzsámolyul deszka alkalmazva.

egész valóm gyönyör-, elragadtatás- és bámulásba valának merülve. Egész lelkemben csak egy hang szólalt fel: Uram! szépek, nagyok a te műveid. — O atyám! miért nem láthatók együtt e' dicső jelenet. Együtt szeretni, együtt örülni, együtt érzeni, együtt gondolni: ezek az élet boldogságai. O! mi gyötrő, keblünkbe fojtani érzeményeinket. 'S mi ébreszti fel azokat élénkebben, mint a' dicső természet' látása? — A' crater mély torkából mérges dorgések közt hánynak a' köveket és tűzszikrákat ki; sötét füstoszlopok robognak kerengve felfelé, mellyek a' légtérben eloszolván, komor fátyolaikkal felettünk bésötétítik a' szép kékelő ég' boltozatját. De minő vidámon, nevetőleg, tisztán lepi meg szemünket a' távol! Az egész föld' kerekén nem létezhetik egy dicsőbb, ragyogóbb tájlátvány, mint melly a' Vesuviusról lenézve előnkbe tűnik. Az leírhatatlan szépségű. Az egész nápolyi öböl bájoló kanyargásaival, sötétkék, nyugvó tengerével, mellynek lágyan emelkedő keblén a' szép kis szigetek virító zöld dombjaikkal mintha lebegnének; a' kiterjedt Nápoly, hófehérséggel ragyogó építményeivel; a' tündöklő, állatszó ég, mellynek kékjét a' legremekebb ecset is csak szegényül tudná utánazni; 's melly egy felhő' leheletével sem vala behomályosítva: csupán ezen látvány elég érdemes arra, hogy más hemisphaeriumból is látására jöjünk. Eltemben kevés illy boldog pillanatot számlálók, mert gyönyörézetemben e' látványnyal egybe nem hangzó legkisebb tárgy sem zavart meg.

De minthogy a' szivben érzett 's nem színeli elragadtatás' feszítő érzeménnye lelkünket csak pillanatokig emelheti ki úgy a' testiségből, hogy mindent elfelejtessen vele: nekünk is eszünkbe kezdett jutni, hogy ehetnénk, 's utravalónkat elévén, a' meleg homokban tojást sütöttünk. Az alatt egy más brankard is érkezett, mellyről egy szép nő szállott le, elegans, hamuszínű selyem, feketével ékesített öltözetben, 's kalapján fekete fátyollal; csaka' vezető és egy öreg szolgálta volt vele. A' mint illy esetekben szokott mindig történni, találgatni kezdtünk, mellyik nemzetbeli lehet? 's miért jön így egyedül? — „Bizonyosan özvegy; öltözete úgy mutatja, hogy gyászol. Bús szegény,“ mondta egyik és másik. Vezetőnk, ki kötelességének

tartotta minket mulattatni, felém fordulván, szólott: „Én annyi idegent látok, hogy csupa látásból is jó rendin megszoktam mind ösmereni, ki mellyik nemzetbeli; hanem bocsásson meg asszonyom helytelen kíváncsiságomért, hijában töröm fejemet, ki nem tudom találni, mellyik nemzetből való. Azt látom, hogy nem angol, nem olasz, sem spanyol vagy francia nő; hogy tedesca volna, azt sem képzelem; 's így ő találgatva rendre menvén a' nemzeteken, én mindig nem-nemmel feleltem. „Sono ungherese“ mondtam végére. Füle megett megvakarintá, mint mikor olly valamit hall az ember; a' mit még sem ért. „Igen, igen: austriaca.“ — „Nem austriaca, hanem ungherese.“ — „O! igen, most jut eszembe, láttam a' regimentet, szép katonák, nagy bajszok van. — A' francia, folytatá aztán beszédét, mind neki futamodik — így tett legalább valahányat én még ide felvezettem — 's felszalad a' craterhez, belé néz és leszalad a' nélkül, hogy valamit csak meg is nézett volna, 's mindent jobban akar tudni mint mi, kik egész életünket itt töltjük. Az austriaco-k — már annyit enni soha sem láttam, mindig négy annyi utravalót hoznak mint mások, letelepednek ide, vigan villáznak, 's nem sokat kell ügyelnem, hogy a' craterbe ne hulljanak. — A' muszkák mind hercegek.“ — (A' mi társaságunk rajtam kívül angolokból állván, ezekről nem akart szólni.) — „Humphry Dávid — már ő szerette a' Vesuviust; atyám azt mondja, hogy sok nap' feljöttét és lementét lesték itt együtt, 's úgy kellett rája ügyelni, mint a' gyermekre, hogy belé ne szédüljön a' craterbe; mert mikor vizsgálatait tette, úgy el volt merülve, hogy a' veszedelemtől egészen elfelejtkezett. Atyám levelezett is vele; minden kitörés után tudósította; nagyon busult mikor halálát meghallotta. Ha az öreg atyám is meghal; senki sem ismeri, senki sem szereti többé úgy a' Vesuviust. De né, ihon ő maga jön, a' crater kerüli most társaságával, az éjszakát itt töltötték.“ 'S sapkájával integetni kezdett atyjának; de az csak visszánozta a' köszönetet, 's tovább nem ügyelt ránk. Én lábujhegyre emelkedtem, hogy a' Vesuvius' öregét jobban láthassam. Bár mi által jutott is valaki nevezetességre, még is valami érdeket érzünk iránta.

N. és vezetőnk elmentek a' crater' száját megnézni, az incrustalva van hüdöskő- 'skénkövel, melly sárga- veres és zöldes erekben foly le. Rövid idő mulva szaladva jöttek vissza. „Nem képes ott mulatozni, a' kénkögöz kiállhatatlan!“ — Én is oda menni kívánságomat jelentvén, vezetőnk mondá: „az nem asszonyoknak való, oda nem szokták őket elvinni.“ De hallván, hogy nem asszonyoknak való — melly mondás, jegyezzük meg jól, mindig felfegyverkezett — kívánságom akarattá vált, 's mint egy rosz gyermek neki makacsítván magamat elindultunk, hogy legalább a' kettős crateret megkerüljük. A' föld helyen helyen olyan hő volt, hogy lábaimat égette, mind szaladnom kellett. Egykor a' szél véletlenül velünk szembe fordulván, olyan folytó füsttömegeket hozott, olly forró kénkögöz ütött meg, hogy lélekzetem egyszerre elakadt, fojlódtam, minden erőm oda lett, 's gyengén csak ezt mondhattam: „Oda vagyok!“ — „Coraggio asszonyom!“ biztatott vezetőnk, „a' Salvatore' fiával van.“ Ezután mi történt velem, alig tudom. Kiragadtak a' tikkasztó füstből, egészen magamhoz jöttemkor már künn voltam a' kis téren. Egyedül minden bizonnyal halál ért volna.

Kevés idő mulva annyira helyre álltam, hogy lefelé indulhattunk. A' meredek lejtőn térdig homokba temetve csak csúsztam lefelé; ez olyan furcsa érzést gerjesztett bennem, hogy mind hábotával kaczagtam. A' meleg homok labellieimet egészen lesorvasztván, lábaimat az N. fulardja és vezetőnk' zsebkeszkezőjébe bonyolítottam 's úgy csúsztam le végig az egész lejtőn. — Lovainkat készen találtuk. — Resinán szekérre ültünk. Már bésteledett volt; hűves tengeri szellő lengedezett; el voltunk fáradva; a' beszélgetést hasztalan kívántuk feleleveníteni; egy egy, hova tovább mind hosszasabb elhalgatás után tett észrevétel: „O beh jó hűves van — beh gyönyörűen süt a' hold — Nápoly az éji lámpák által felvilágítva talán még bájosabb mint nappal,“ és „lehetséges volna-e az? — úgy-e?“ — rövid feleletek közt, a' nélkül hogy észre is vettük volna, szegletébe mindenikünk mélyebben bévonta magát 's elszunnyadt. Egy hegyes sikoltásra mindnyájan felriadtunk. Egy szekér mellettünk feldőlt 's a' bennelevők mind

egy halomban földre omoltak. N. a' nélkül hogy sokat tudakolta volna, mi történt? a' szekérből hirtelen kiugrott 's a' mit lehetett, segített. Ajánlottuk szekerünket, de szerencsére senkinek sem történt semmi baja, a' szekér sem tört el. A' földről felszuszpetelődvén újra szekerekbe ültek, ajánlásunkat megköszönték, 's így egymástól elválván, mi minden új baj nélkül vissza érkeztünk Nápolyba.

(Folytatása majdan.)

R.

Viszhang Vándorhoz.

(Vége.)

Valahára kiérénk a' seminariumbais. „Van Csík Somlyón, folytatja Vándor úr, egy r. cath. seminarium, mellyben a' szerzetbeliek tanítják a' seminariumokban tanítatni szokott alsóbb leczköket, úgy mint más seminariumokban és más barátok.“ Itt a' gymnasiumot feledve, összezavará a' seminariummal, melly kettő egy fedél alatt van ugyan, de különbzik egymástól; mert az ifjak a' seminariumban csak szállásolnak; a' gymnasiumban pedig tanítatnak. Azt is, hogy semmit érintetlen ne hagyjon, igen gondosan megjegyzi: „A' tanulóknak száma illy népes, 's tanító intézetekben olly igen szűkölködő helységben felette csekély (m. é. 200.)“ No már ezen elcsudálkozám, Vándor úr, hisz' én is, a' mi keveset tudok, ott tanultam: de akkor évenként 4—5 százan is voltunk, noha ez sem felette nagy szám, még is több a' kivont 200-ál, mellynél csak ugyan, mint az iskolai névkönyv bizonyítja, mindig többcskén voltak régóta. 1855-ben (hogy felebb ne menjek) 314. — 1856-an 331. — 1857-ben 348. — 1858-ban 353. — 1859-ben 314. — 1840-ben 307. voltak. Jó lett volna ezen évkönyvet utazásakor megtekinteni; mert egy utazónak, kivált ha honabeli dolgokról ír, mennyiben kitelik, tisztán, bizonyost és igazat kell írnia, nem pedig csupa imitt amott szedett hallományokat.

Még van egy. „De ezek' befogadására is szűk az intézet; nem rég egy pár ezer forint ajánlatott újszobák' építésére, 's egy szárny meg is

ujítatott; de még több kellene.“ Csudálatos számtannal él a' t. Vándor úr; hova nem kell ad, hova szükségképpen adni kellene, onnan elvonja. — Aztán minő képzeje van az építésről? Hígye el, Vándor úr, hogy most a' kövek önjerejéből a' falra fel nem rakodnak, mint a' regényes világ hirdeti Thebaeról Amphion' muzsikálására: következőleg illy fényes épületet, minő a' csik-somlyói seminárium, olly csekély pénzecskével, mennyit adsignálni kegyeskedett, csak képzelni sem lehet, ha vesszöből fonatott volna is; arra tehát nem egy pár ezer forint, hanem egyéb fabeli segítségen kívül 24,179 ft. 17 kr. és ½ ajánlatott. Itt a' proportio igazán indirecta! De millyen gyönyörűségesen ejti ki „új szobák' építésére 's egy szárny meg is ujítatott.“ Igazán furcsa! hisz' csak az ujítatják meg, mi az előtt tettelegesen létezett, de elkörült: jobb lesz vala tehát így írni: egy szárny meg is építetett; mert az új seminárium oda, hol ezelőtt földnél egyéb nem volt, alapostól építetett. Jámbor ohajtását ugyan „de még több kellene,“ szívesen köszöni a' nemzet, de meg van elégedve a' haza' 's felség' kegyével 's örök hálával adózik; mert elegendőnek látja az intézetet az úgy is, mondása szerint, csekély számú ifjúság' elfogadására, mivel két jó tágas museummal, két nagy háló- és egy fényes ét-termekkel 's több tágas csinos szobákkal, butorokkal ügyesen ellátva, diszlik. Itt megint a' gymnasiumról mélyen hallgat, mellyről igazán írhatja vala „meg is ujítatott“ mert ennek is megújítására 's felemelésére, 11,630 ft. 31 kr. ajánlatott, már készen is van, egy irányban a' semináriummal, 's csinoságára nézve sok falusi 's tán még városi épületekkel 's gymnasiumokkal is mérközhetik.

Végre ezen intézetről ismeretsége' záradékaul a' következő fontos sphinx-i kérdést teszi: „Egészen más kérdés az, ha a' tudományos műveltségnek, 's világos nevelésnek olly megfelelő-e ezen intézet?“ Gyönyörűséges kérdés!! Nem vagyok Laius' fia, de még is, ha a' Vándor úrtól fel nem marczangoltatnám, röviden bátor vagyok megfelelni. Fel... Ezen intézet a' tudományos

műveltségnek és világos nevelésnek éppen olly megfelelő, mint más ehhez hasonló intézetek. Ugyan is minden intézet' célja: testi, lelki képpen az ifjakat növelni, emlékező tehetségöket, értelmöket 's itéletöket a' lehetőségig a' józanokosság' határai között kifejtetni; ez pedig az itteni intézetben éppen úgy eszközöltetik, mint más hasonlítottézetekben: erről kezeskedhetik az egész környék, hol találtatnak józanon gondolkodó 's helyes itéletű emberek, kik számosan az ifjúság' próbatételein megjelenván, mindenkör magasztalják az ifjúság' józan művelődésbeni előhaladását. Én magam is egynéhány próbatételen jelen voltam, de nemcsak latinul, hanem még magyarul is tanultam az ifjak-készíteték, gyönyörű új szellem szerinti declamatiókból. Erről kezeskedhetnek azon nem kis számú férfiak, kik Erdélyben 's Magyarországon, itt vetve tudományuk' 's műveltségök' alapját, különféle hivatalokat, ízsztégeket 's méltóságokat viselnek, 's pedig a' székely nemzetnek nem gyalázatára. Kezeskedhetnek némellyek azon ifjak közül is, kik innen a' kolozsvári lyceumba mennek nagyobb tudományok' hallgatására. — Mi a' tanítókat illeti, ne képzelje V. úr, hogy ezek a' néma falak között börtönben növeltetnének, vagy a' vadonokban teremnének, mint gomba; mert emberek között 's ollykor ollykor miveltek emberek között is forognak, hol a' kor' jó oldalu szellemét beszíhatják; azon kívül közönségesen Fejérvárt növeltetnek: tehát ott, hol más cath. tanítók is, 's következőleg alkalmasok arra, hogy a' tudományos műveltségnek 's világos nevelésnek legalább olly parányi intézetek-kében megfeleljenek. Ha szerencséje leend Vándor urnak még erre utazni, kérem barátságosan: ne sajnáljon vagy egy leczkézésen megjelenni, 's akkor meg fog győződni arról, miszerint utazása' leczkézésében barátságos voltam, 's gyanus kérdésére nem alaptalanul feléltem. Egyébiránt megengedjen, hogy, mint csiki utazatlan székely, munkájára tollat emelni elég merész valék; hiába, igazságot szeretek. Vegye jó neven ezen keveset is attól, ki következő utazási közleményeiről sem fog elfeledkezni.

Szentkirályi.